

שיעורי הגר"א עוזר שליט"א

בענין:

עד זומם למפרע
הוא נפסל

- רלא -

נמסר בשבת פרשת שופטים ה'תשע"א

עיצוב גרפי ועימוד: תמנתי עיצוב גרפי

בשבת פרשת כי תבא יתקיים השיעור בשעה 5:00 אחה"צ ויהיה בענין:

לאו שאין בו מעשה

מנחה בשעה 4:35.

בברכת התורה
המארגנים

לקבלת השיעורים באימייל יש לכתוב בקשה לתמנתי: timnal@zahav.net.il

עד זומם למפרע הוא נפסל

ס"ל להרמב"ם כהרמב"ן וסיעתו. וצ"ע מאי שנא משתי כתי עדים המכחישים זא"ז שאין מצטרף אחד מכת זו ואחד מכת זו לעדות אחת.

ותירץ המחנ"א עפ"י הגמרא הנ"ל שהפסול חל רק לאחר כדי דיבור והרי בשעת העדות כשרים היו, הלכך יש כאן עדות כשרה על אשת איש. וכבר כתבו כן תלמידי הרשב"א (בשטמ"ק בכתובות שם).

אלא שחזר המחנ"א והקשה, הלא באותה סוגיא בב"ק (שם) מבואר שבאופן שהוזמו על הטביחה, אף עדות הגניבה [שנאמרה קודם בתוכ"ד] בטלה, ואילו לעיל אמרין דבהוזמו על הגניבה חשבינן להו ככשרים בשעת עדות הטביחה שלאחריה, והיאך יתכן הדבר. ותירץ המחנ"א שאמנם העד לא נפסל אלא לאחר כדי דיבור אבל העדות בטלה מתחילתה משום דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, שהרי העידו על הכל כאחת. ואם כן הדר קשיא על הרמב"ם, היאך מכשרין עדות האשת-איש הלא עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, וכיון שהם מוכחשים במאי דאמרי נתגרשה, תיבטל העדות כולה. ותירץ שאין אומרים עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה בהכחשה דתרי ותרי ורק בהזמה שבטלה לגמרי בתורת ודאי אמרין כן.

והוכיח כן מהסוגיא דב"ב (לא) דפליגי רב נחמן ורבא באחד שהביא עדים שהיתה הקרקע של אבותיו ואכלה שני חזקה, ושכנגדו הביא עדים שאכלה הוא שני חזקה, ואמר ר"נ אוקי אכילה בהדי אכילה ואוקי קרקע בחזקת אבהתא. ורבא חולק ואומר עדות מוכחשת היא, והלכתא כר"נ שמקבלים עדות אבהתא - הרי דלא אמרין בהכחשה עדות שבטלה מקצתה [האכילה] בטלה כולה [עדות אבהתא].

והקשה רעק"א (בהגהותיו על המחנ"א) ושאר אחרונים, הלא ממקום שבאת מוכח לאידך גיסא, דהא אמרין (בב"ב שם) דלא פליגי ר"נ ורבא אלא אליבא דרב הונא דשתי כתי עדים המכחישים זא"ז דלענין עדויות אחרות זו באה בפנ"ע ומעידה וזו באה בפנ"ע ומעידה, ועדות אבהתא כעדות אחרת דמיא, אבל לרב חסדא ודאי עדות אבהתא פסולה. וא"כ הרי באופן שאחד אומר נתגרשה ואחד אומר לא נתגרשה שאחד מהם ודאי פסול הלא מודה רב הונא לרב חסדא כנ"ל, וא"כ כי היכי דאמרין דלרב חסדא בשני כתי עדים לא מהנו עדי חזקת אבהתא הכי נמי בגוונא דעד כנגד עד לא יהנו אף לרב הונא.^א

והנה, מלבד קושיא אלימתא זו על המחנ"א, עלינו לבאר גם כן דברי הרמב"ן וסיעתו הנ"ל, שהרי הם לא באו בקושיאם

א אתמר (ב"ק עג וסנהדרין כז), עד זומם אביי אמר למפרע הוא נפסל [משעת הגדת העדות] רבא אמר מכאן ולהבא הוא נפסל [משעת ההזמה], ומפרשין טעמא דרבא לחד לישנא משום דחדוש הוא ואין לך בו אלא משעת חידושו ואילך. והלכתא כאביי, הלכך כל עדויות שהעיד בינתים פסולות. ומקשה הגמרא (בב"ק שם) מהא דתנן התם בעדים שהעידו על גניבה ועל טביחה והוזמו על שניהם משלמים ד' וה' - והרי נפסלו משעת עדות הגניבה נמצא כשהעידו על הטביחה פסולים היו ואמאי חייבים על הטביחה. ומשני כגון שהעידו בבת אחת על הגניבה ועל הטביחה. ואעפ"י שהעידו קודם על הגניבה ורק אח"כ אמרו שטבח, פירשו התוס' שהפסול חל רק לאחר כדי דיבור מהגדתם, שהרי היו יכולים לחזור בהם בתוך כדי דיבור, נמצא שבשעת העדות על הטביחה כשרים היו.

הרי פשטות הגמרא מוכחת שעד שהוזם ונפסל לא נפסל אלא לאחר גמר העדות ולא בשעת העדות עצמה. ובוהו תירץ המחנ"א (עדות ו) את דברי הרמב"ם, דהנה מבואר בכתובות (כב:) דעד אומר אשת איש היא ונתגרשה ועד אומר א"א היא ולא נתגרשה - מחזיקים אותה באשת איש על פיהם דתרוויהו באשת איש קמסהדי. והקשה הרמב"ן ועוד ראשונים, הלא בין לרב הונא בין לרב חסדא דפליגי (בב"מ לא ושבועות מז) בשתי כתי עדים המכחישות זא"ז, אם כל אחת באה בפני עצמה ומעידה [דמוקמינן להו אחזקת כשרות] אם לאו [דבהדי סהדי שקרי ל"ל. ויבואר להלן], אם יבוא עד אחד מכת זו ועד אחד מכת זו להעיד עדות אחרת - פסולים לכו"ע [כמו שדייק רש"י בשבועות שם מלשנא דרב הונא] דהא ודאי איכא ביניהם עד פסול, והכא נמי היאך אנו מקבלים עדות על אשת איש משני העדים הללו שאחד מהם ודאי שקרן ופסול. ותירצו הראשונים דמיירי בהכחשה דעבידי דטעו כגון בקרוב לו וקרוב לה, באופן שאין כאן אחד ודאי שקרן. וכן נפסק בשו"ע (אה"ע קנב). אכן הב"ש (שם) דייק מסתימת דברי הרמב"ם (גירושין יב,ט) שחולק וסובר שבכל אופן כשרים להעיד על אשת איש. וצ"ע בטעמו.

ואף אם נדחוק שהרמב"ם סתם כסתימת הגמרא ומה שנעמיד בגמרא נעמיד ברמב"ם, אך כבר הוכיח המחנ"א [וכן הוכיח רעק"א בגליון השו"ע שם] שלהרמב"ם בכל אופן מקבלים עדות דאשת איש, ממה שכתב (בה"י) באשה הבאה ממדה"י ועמה שני אנשים, זה אומר אשתי היא וזה אומר אשתי היא - אין מחזיקים אותה באשת איש מפני שכל אחד מעיד על עצמו. ומשמע שאילו היו מעידים על אחר, כגון זה אומר אשתו של ראובן היא וזה אומר אשתו של שמעון - מחזיקים אותה באשת איש על פי שניהם. הרי שאף כשיש הכחשה גמורה, שאחד מהם משקר ודאי, אעפ"י כמקבלים עדותם במה שאינם מוכחשים - הרי דלא

א וע' בתורי"ד ב"ב לא בשם ר"י הלבן כסברת המחנ"א, שהקשה סתירת הסוגיות דב"ק ודב"ב הנ"ל וחילק בין הומה להכחשה, דדוקא בהומה אמרין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. והרי"ד כתב שאין נראה לו תירוץ זה כלל.

משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה רק משום שהעד נפסל למפרע - ואיך העלימו עיניהם מהסוגיא דב"ק שאין העד נפסל אלא לאחר כדי דיבור אבל בשעת העדות עצמה כשר.²

ב והנה עיקר פירוש המחנ"א בסוגיא דב"ק, שבהוזמו על הטביחה בטלה עדות הגניבה מדין עדות שבטלה מקצתה, כן פירש הנתיח"מ (נב). ואילו במשובב שם דחה [והיא הערת המגיה], הלא בסוגיא שם תלו דין זה בפלוגתא דאביי ורבא אם עד זומם למפרע הוא נפסל או מכאן ולהבא, שרק לאביי דלמפרע הוא נפסל בטלה גם עדות הגניבה, והרי אם הפסול הוא משום עדות שבטלה מקצתה, מה ענין זה לאביי ורבא, הלא אף לרבא דעד זומם נפסל מכאן ולהבא יש לפסול עדות הגניבה מאחר ולמעשה בטלה עדות הטביחה ותיבטל העדות כולה - ועל כרחך לומר דליכא דינא דבטלה כולה הכא ורק משום פסול העד אתינן לבטל את עדות הגניבה [וכמו שנקט הקצוה"ח שם], ושפיר תליא באביי ורבא אם העד נפסל משעת הגדת העדות או רק משעת ההזמה.

וטעמא דליכא פסול דעדות שבטלה מקצתה, פירש המשובב עפ"י הירושלמי (המובא בראשונים מכות ז) ששטר מתנה שכתוב בו כל נכסי לשני אנשים, ונמצאו עדי קרובים לאחד ממקבלי המתנה - בטל השטר לגמרי משום דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה [ובגמרא דידן אין מפורש דין זה אלא כשמקצת מהעדים נפסלו - נפסלו כולם (מכות ה-ו), ואילו הירושלמי הוסיף שאף מקצת העדות שנפסלה - נפסלה כולה], ואולם שטר שכתוב בו שתי מתנות שונות, אף שהעדים קרובים למקבל מתנה אחת, לא נתבטלה המתנה השניה שהרי אלו שתי עדויות. וכ"ה בטשו"ע (נא,ו). ואם כן ה"ג גניבה וטביחה הן שתי עדויות ואין לומר 'עדות שבטלה מקצתה' ככהאי גוונא.

אכן שתי הדרכים בבאור הסוגיא, כבר נפתחו בראשונים; בתור"פ (ב"ק עג) מפורש כהמחנ"א והנתיבות, שעדות הגניבה נפסלת משום עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ולא משום פסול העד - שהעד לא נפסל אלא לאחר כדי דיבור כמו שאמרו בתחילת הסוגיא. ואכן כבר הקשה בתור"פ לפי זה מהו שתלו בגמרא דין זה באביי ורבא [כקושיית המשובב]. ותירוצו צ"ב, ויתבאר להלן בע"ה.

ב אמנם לא דמי לההיא דב"ק, דהתם לאחר גמר העדות י"ל שנפסלה אף עדות הגניבה [וכדאמרינן בתמשך הסוגיא שכשנפסלה עדות הטביחה נפסלה עדות הגניבה], ואילו הכא חידש המחנ"א שעדות הא"א נשארה בכשרותה.

ומה שכתב המחנ"א דכיון שלא נפסלו אלא לאחר כדי דיבור, בשעת אמירתו אשת איש עדיין כשר היה - י"ל, הלא מן הסתם מיירי גם כשהעידו בוא"ז, וכשאחד אמר נתגרשה ולאחר כדי דיבור בא חברו ואמר אשת איש היא ולא נתגרשה, נהי שלא נפסל אלא לאחר גמר עדותו, אבל סו"ס מוכחש הוא כבר על תחילת דבריו שאמר אשת איש, שהרי באותה שעה כבר נתקבלה עדות שהיא גרושה. ומה שביאר המחנ"א בזה דברי הרמב"ם באשה הבאה ממדה"י צ"ע, הלא כשאומר העד 'אשתו של פלוני' אין כאן שתי עדויות נפרדות אלא סיפור אחד הוא, ואם הוכחש שאינה אשתו של פלוני הרי הוכחשה ממילא גם עדות אשת איש דידיה, והיכן שמענו פלגין דיבורא בהכחשה [וכמו אילו יבואו עתה שנים ויעידו שאינה אשתו של פלוני ולא של פלוני, אטו נקיים דברי העדים המוכחשים במאי דאמרי אשת איש היא]. ועוד הרי לא גרע זה מהכחשה בבדיקות כגון בעוקצי תאנים שבטלה כל העדות, וא"כ לא מבעיא לדעת הסבורים דהכחשה בבדיקות פוסלת מדאורייתא ורק בדיני ממונות הקלו מתק"ח (כמוש"כ בחו"ב סנהדרין ז, טז) אלא אף אם נכשיר בעלמא, הלא מצינו הכחשה בבדיקות שפוסלת אף בד"מ, כגון אחד אומר חביתי של יין ואחד אומר של שמן, וכן ג' מרדעות וה' (ע' תו"א סנהדרין לקוטיים כב לדף לא), והכא ודאי לא גרע מהכחשה זו.

ולולא דברי המחנ"א אולי יש לומר שהרמב"ם הוצרך לטעמא דידיה באופן שכל אחד ראה מעשה קדושין ולא שיקר, שיתכן שקיבלה משהיגה או שנתגרשה בינתים, ועל זה הוצרך הרמב"ם לטעם שמעידים על עצמם, לומר שאף באופן זה אין מחזיקים אותה בא"א. וע"ע להלן בסוף הדברים דרך נוספת.

לעומת זאת מלשון רש"י שם דייק המהרש"א שעדות הגניבה נפסלה משום פסול העד. ותמה המהרש"א הלא בתחילת הסוגיא מבואר שהעדים נפסלים רק לאחר כדי דיבור.³ ולכן נטה המהרש"א לפרש כפי שדייק בתוס' [וכמפורש בתור"פ כנ"ל] שהעד לא נפסל בשעת עדות הגניבה ורק משום עדות שבטלה מקצתה אתינן לבטלה. הרי שנחלקו רש"י ותוס' בשתי הדרכים. ואם כן הרי מיושב מה דאקשינן על הרמב"ן וסיעתו הנ"ל שנראה שהעלימו עיניהם מהך סוגיא - שהם פירשוהו כפרש"י שעדות הגניבה בטלה בגלל פסול העד שנפסל למפרע וכמוכח מהא דתלי דין זה באביי ורבא. וזהו שהקשו אמאי מקבלים את עדות העדים שהיא אשת איש, הלא אחד מהם היה פסול בשעת העדות. אכן לפי דרך זו צ"ע איך נפרש את תחילת הסוגיא, שאף שהוזם על הגניבה לא נפסל אלא לאחר כדי דיבור מעדות הטביחה.

והרמב"ם שנקט שאף בהכחשה גמורה מקבלים עדות אשת איש, וכן תלמיד הרשב"א שכתב שאינו נפסל אלא לאחר כדי דיבור, נראה פשוט שפירשו כהתוס' ותור"פ שפסול העד חל רק לאחר כדי דיבור, ומה שבטלה עדות הגניבה היינו משום עדות שבטלה מקצתה [ובהכחשה לא אמרינן כן כנ"ל].

ונרחיב מעט היריעה במסתעף מהך פלוגתא. דהנה בשו"ת מהרי"ט (ח"א קלח) מבואר שנקט כדרך רש"י, שדן על עדי קידושין שעברו על חרם הקהילות בעדותם, שהיו מחרימין על קדושין הנעשים שלא במעמד הרב [כדי למנוע קידושי שחוק], ועבר אחד וקידש בעדים, ומהרשד"ם דן לומר שהעדים פסולים משום שעברו על החרם הלכך אין הקידושין קידושין. ואילו מהרש"ך חלק, שלא שמענו לבטל הקדושין בכגון זה, ופירש שהעדים לא נפסלו אלא לאחר גמר העבירה אבל בשעת הקדושין עצמם היו כשרים. והמהרי"ט דחה סברתו מהסוגיא בב"ק הנ"ל שמבואר שהעדים נפסלו כבר בשעת העבירה, מדאמרינן שאם הוזמו על הטביחה נפסלה גם עדות הגניבה. הרי נקט המהרי"ט שפסול הגניבה אינו מדינא דעדות שבטלה מקצתה בטלה כולה אלא משום שפסול העדים שהוזמו חל מתחילת העדות. והנתיבות (שם) הקשה על ראייתו, דהתם נפסלה עדות הגניבה מדין עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ובקצוה"ח (שם) תפס בפשט הגמרא כמהרי"ט, ואעפ"כ כתב שלא בטלו הקדושין, שהוכיח מהר"ן (בחולין יד) שהעובר עבירה לא נפסל אלא בגמר העבירה, שבוה תירץ הר"ן קושית התוס' מדוע השוחט בשבת שחיתו כשרה והלא שחיתת מומר היא, ותירץ הר"ן שלא נעשה מומר אלא בגמר השחיטה [וביאר הקצות שהתוס' שמיאנו לתרץ כן, הוא משום דס"ל כדברי הרמב"ם (בפיה"מ שם) שכבר בתחילת השחיטה חילל שבת בהוצאת הדם ונעשה מומר עוד לפני גמר השחיטה. וס"ל דלא חשיב מקלקל בתחילת שחיטה]. ועפ"י זו תירץ הקצוה"ח קושית

ג נראה כנ"ל שהפסול חל רק לאחר העדות לפסלה מתחילתה למפרע, ומ"מ בשעת הגדת היה העד כשר וסגי בכך לחייבו משום עד זומם. כללא דמלתא: הגניבה והטביחה גידונים כומן אחד לענין חלות הפסול, הלכך כשנפסלה זו נפסלה גם חברתה, וכל זמן שעדיין כשרה זו כשרה חברתה.

ואילו רשע דחמס כבר בעדותו היה פסול, שעל כן נקרא 'עד חמס'.

[בש"ת בית אפרים (ח"מ נז) נתוכח עם הקצות שאף כשיש חשש משקר, מאן יימר שנחשד לשקר כבר בעדות הגניבה, דלמא רק בעדות הטביחה שיקר. ואכן בעמודי אור (צט) חידש עפי"מ שחידש בגדר 'תוך כדי דיבור' שהעדות לא נגמרה עד לאחר כדי דיבור, כי רק במה שהעד מעמיד דבריו בשתיקתו, בזה נגמרה העדות, ולו יצויר שיעיד ומיד ימות - אין כאן עדות כשרה, שהרי לא העמיד העד דבריו, הלכך מובן שעדות הגניבה לא נגמרה אלא לאחר גמר העדות כולה שהרי עדיין יכול לחזור בו, וא"כ כיון שבאותה שעה כבר חשוד לשקר תו ליכא עדות גניבה. אך באחיעזר (ח"ב נד) דחה דברי העמוד"א מכמה ראיות].

אכן הבחנת הקצות אינה מוסכמת, וכבר פקפק בדבר באמרי בינה (עדות לא), שאמנם בנמו"י מוכח כן אבל ברמב"ם (עדות יא,ז) לענין דין עד החתום על השטר הנ"ל מדויק שבכל עבירה חוששים לזיוף ולשקר, אף בעבירה שאינה של חמס. וכן לענין עדות אשה מדויק בלשון הרמב"ם [ע' רמב"ם פ"ב גירושין הי"ז ופ"א סוטה ה"ו] שכל רשע פסול, ולא רק גזלן. וכן הביא האמ"ב מהרמ"ה בסנהדרין (כו) שפירש לשון הברייתא 'אל תשת רשע עד, אל תשת חמס עד' בדרשת הכתוב 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס' - כלומר אל תשת רשע להכעיס להיות עד, שמא יהיה עד חמס בשקר, דהיינו שגם עד רשע האוכל נבלות להכעיס נחשד על עדות שקר בגלל ממון. וכן הגר"ש"ר (בחדושי סנהדרין יא) הוכיח בדעת הרמב"ם שבכל רשע חוששים למשקר, שעל כן פסק הרמב"ם (טוען ונטען ב,ב) שכל רשע פסול לשבועה, והלא גבי שבועה ליכא גזה"כ דפסול רשע, אלא מוכח שהטעם הוא משום חשש שקר. ועוד הביא ראיות מכמה ראשונים. וע' גם בקוב"ש ב"ב (אות תקפב).

ג) סוף דבר הראנו לדעת שני מחנות בראשונים ובאחרונים בפשט הגמרא, האם עדות הגנבה בטלה משום דין 'עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה' או משום פסול העד. והרי כל אחת מהן טעונה ישוב; אם ננקוט משום עדות שבטלה מקצתה, אין מובן אמאי תלוי דין זה באביי ורבא, ואם משום פסול העד אמאי כשהוזמו על הגניבה לא נפסלו כבר בשעת הגדת עדות הטביחה. ובעצם הסוגיא עצמה נראית כסותרת מרישא לסיפא, שבאופן הראשון כשהוזמו על הגניבה, משמע שלא נפסלו אלא לאחר כדי דיבור מגמר העדות, ואילו באופן השני שהוזמו על הטביחה משמע [מדתלי באביי ורבא] שנפסלו כבר משעת הגניבה.

והנה לשיטת רש"י ורמב"ן ומהרי"ט וקצוה"ח שעדות הגניבה פסולה משום פסול העד, י"ל בדרך זו: דהנה מה שמבואר בגמרא שכשהוזמו על הגניבה אין חייבים ב'כאשר זמם' על הטביחה משום דבההיא שעתא פסולים היו, לא נתברר בראשונים מה יסוד הטעם שבפסולים ליכא חיובא דכאשר זמם. ומצינו שתי דרכים באחרונים (והובאו באפיקי ים ח"א כב): רעק"א (בתשובה

התוס' (בב"מ עב.) ששטר שכתוב בו רבית לא נפסל מעיקר דינא לענין גביית הקרן, והרי העדים עוברים ב'לא תשימון' משעת חתימתם ונפסלו לעדות. ותיריך הקצות עפ"י הר"ן שלא נפסלו אלא לאחר גמר העבירה אבל בשעת חתימתם כשרים היו. [ומה שהוכיח הנתיבות מעדים החתומים על גט שזמנו בשבת שהגט פסול משום שעדיו מחללי שבת - דחה במשובב דהתם כבר נפסלו לאחר שכתבו שתי אותיות והרי בגמר החתימה היו פסולים].

וכדי ליישב דברים אלו עם הסוגיא בב"ק המורה שנפסלו כבר בתחילת העדות, ייסד הקצות (שם, וכ"כ בס' מו סקי"ז) להבחין בין שני מיני רשע הפסולים לעדות; יש רשע ד'חמס' החשוד לעבור עבירה בגלל טובת הנאה, וכגון אוכל נבלות לתאבון מפני שהם זולות - הפסול לכו"ע משום שחשוד לשקר בגלל בצע כסף, ויש רשע דעבירה שבין אדם למקום שאינו בגלל הנאתו כגון אוכל נבלות להכעיס, ובוה פליגי אביי ורבא (בסנהדרין כו) אם פסול לעדות אם לאו. וכתב הקצות דנהי דקיי"ל בהא כאביי לפסלו לעדות, אך זה הוא מגזה"כ ד'אל תשת ידך עם רשע' - אל תשת רשע עד, אבל אין פסולו משום חשש משקר. והוכיח כן מהנמו"י (שם) שאוכל נבלות להכעיס כשר לעדות אשה, וכשאר פסולי עדות הכשרים בה כגון קרוב ואשה, הגם שגזלן פסול לעדות אשה כדאיתא ביבמות (כה). הרי דדוקא ברשע דחמס חיישינן שמשקר, משא"כ ברשע שאינו של חמס. ועוד הביא סמך ממה שהביא רבנו ירוחם בשם בעלי התוס' להסתפק בעד החתום על שטר שזמנו תשרי ואותו עד אכל נבלות להכעיס בחשון, שיי"ל שאין לפסול את השטר, וכדין עד החתום על השטר בתשרי ונעשה קרוב בניסן שהשטר כשר כי בשעת כתיבת השטר כשר היה, ולא דמי למי שהעידו שגזל בניסן דחיישינן שמא זייפו וכתב בו זמן מוקדם (כדאיתא בב"ב קנט) - ופירש בקצות שיסוד החילוק הוא כנ"ל, שבגזלן החשש הוא לעדות שקר הלכך חיישינן שזייף השטר, משא"כ ברשע שאינו של חמס ליכא חשש משקר אלא חלות פסול מגזה"כ הלכך לא חיישינן לזיופי ומחזיקין השטר שנכתב בזמנו, כשאר פסולי עדות כגון קרוב שאינו משום חשש משקר, כדאמרינן התם בגמרא שאפילו משה ואהרן פסולים.

ועפ"י כתב הקצות לחלק גם בנידון דידן בין רשע דחמס לרשע שאינו של חמס; ברשע של חמס כגון עד זומם, שפסולו הוא משום חשש משקר, אם הזום על הטביחה מסתבר לפוסלו כבר משעת עדותו על הגניבה, שחשוד לשקר על כל מה שהעיד בתוכ"ד, ואולם ברשע שאינו של חמס כגון עדי קידושין שעברו על החרם ליכא חשש משקר אלא פסולם מגזה"כ דאל תשת רשע עד, בזה לא חל שם 'רשע' ליפסל אלא לאחר מעשה העבירה וכמוש"כ הר"ן גבי שחיטה בשבת'.

ובזה המליץ הקצות לשון הכתוב 'אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס' - שברשע לשמים בלא 'חמס', רשעתו קודמת לפסולו [שעל כן אין כתיב 'עד רשע' אלא 'רשע להיות עד'],

ד ולפי"ז י"ל שלכך התוס' מיאנו בתירוץ הר"ן, שהרי שיטתם (בסנהדרין ט: ד"ה לרצונו) שכל עברין להנאה בכלל רשע דחמס, הגם שלא ראינוהו שחשוד על ממון, וכגון רובע. ולהר"ן צ"ל טעם אחר בפסול רובע לרבא - ע"ש במאירי.

ובבאר הענין האריכו האחרונים (ע' חדושי הגרשש"ק כתובות כד כה נג, ברכת שמואל ב"ב לו, קה"י ח"א יז), והנה הגרשש"ק האריך באפשרויות שונות. אכן עיקר הדברים מחוורא לן מה שכתב שם (בסי' כד, יעו"ש כמה גוונים) דלאביי עדות הטביחה נפסלה למפרע ואילו לרבא - לענין עדויות אחרות - לא חל תורת פסול על העדות למפרע אלא שהיא עדות שלא נתקבלה, וא"כ כשדנים על עדות הגניבה אם חל כלפיה דין 'עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה', אזי לאביי שחל תורת פסול הזמה על הטביחה, חל דין 'עדות שבטלה מקצתה' לפסול גם את הגניבה, משא"כ לרבא כשדנים על עדות הגניבה אין לראות את עדות הטביחה כעדות שנפסלה, כי כלפי עדויות דעלמא ליכא חלות פסול הזמה אלא משעת ההזמה ואילך, דהא לרבא כל עדויות שבינתים כשרות, הלכך אף כי למעשה הוברר שעדות הטביחה לא נתקבלה כעדות אמת מעיקרא, אבל תורת פסול להחיל על ידו דין 'עדות שבטלה מקצתה' ג"כ ליכא.

אבן במקום אחר (שם בסי' נג - שנכתב שנים רבות לאחר ס' כד הנ"ל) דחה הגרשש"ק מהלך זה מחמת הסוגיא בב"ב (לא) דהאי אייתי סהדי דאהבתיה ואכלה שני חזקה והאי אייתי סהדי דאכלה שני חזקה, ואמרינן דלרב הונא שאמר בשתי כתי עדים המכחישות זא"ז זו באה בפנ"ע ומעידה וכו' - הכא נמי מקבלים עדות אהבתא ולרב חסדא דס"ל בהדי סהדי שקרי ל"ל - אין מקבלים. וקשה אמאי עדות אבהתא תלויה בפלוגתא דר"ה ור"ח, הלא הם לא נחלקו אלא לענין כשרות העדים אבל העדות עצמה לדברי הכל מוכחשת היא ואינה מתקבלת, ואי אמרינן גביה 'עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה' לרב חסדא, ה"נ לרב הונא.

אך נראה לקיים את מהלכו ולבאר הסוגיא בב"ב, שאמנם לרב חסדא חשיבא עדות ש'נפסלה' במקצתה ולכן בטלה כולה, אבל לרב הונא חשיבא רק כעדות שלא נתקבלה ולא אמרינן בה 'בטלה כולה'; -

ה) דהנה הש"ך (חו"מ ר"ס לא) הביא מחכמי בריסק שדנו בהכחשת עד כנגד עד, כגון אחד אומר לזה ואחד אומר לא לזה, אם יכולים שניהם להצטרף לעדות אחרת. ופירש הש"ך טעם המכשירים, מפני שאף אחד מהם לא הוכחש עפ"י שני עדים. והש"ך חלק וכתב להוכיח מהראשונים הנ"ל לפסול, שהרי באחד אומר נתגרשה ואחד אומר לא נתגרשה נקט הרמב"ן וסיעתו שבמקום שהם מכחישים זא"ז ולא אומרים בדדמי - אינם מצטרפים לעדות דאשת איש מפני שאחד מהם ודאי שקרן. הרי שאף כשאין שנים להכחיש העד, אין שני עדים המוכחשים זה מזה מצטרפים לעדות אחרת.

והתומים (שם) כתב דא"כ מהרמב"ם שנראה שחולק על הראשונים [כפי שדייק המחנ"א והאחרונים הנ"ל], משמע שסובר כהצד דחכמי בריסק להכשיר. ואכן מצנינו שנחלקו הראשונים במפורש בדין זה [אם כי להלן יבואר שדברי הרמב"ם מתפרשים אף בלא להזדקק לדינא דחכמי בריסק]; בתורי"ד (ב"ב מא:): הביא מר"י הזקן כסברת המכשירים, דכיון דליכא שני עדים

קעט) נקט מפני שאין לו שם 'עד' והרי כתיב בעדים זוממים 'הנהה עד שקר העד' [דומיא דממעטינן גבי שבועת העדות עד פסול מדכתיב 'הוא עד או ראה או ידע']. ובבית מאיר פירש משום שגמר הדין היה בטעות, והרי אין העדים נעשים זוממין עד שיגמר הדין על פיהם והכא ליכא 'גמר דין' על הטביחה שהרי כשהעידו היו פסולים. ואף שבכל עדים זוממין הגמ"ד היה בטעות, שאני התם שהטעות מחמת ההזמה ובהכי חייב רחמנא, משא"כ כאן שהיו פסולים מצד אחר - ששיקרו בעדות אחרת ונפסלו - הוי כפסול חיצוני בגמ"ד וכאילו לא נגמר הדין על פיהם.

אכן מדברי המאירי יש ללמוד דרך שלישית ביסוד הפטור: מפני שלא היו בני הגדה בשעת הטביחה, לכן אינם בכלל כאשר זמם, שהרי לא היתה להם אפשרות להגיד עדות ולזמזם [ולפי"ז אין צריך לחדש דרשא מדנפשינן מ'עד' להוציא עד פסול, וגם אצ"ל שחסר בגמר דין יותר מבכל עדים זוממין, אלא הטעם היחיד הוא שלא נאמרה תורת 'זממה' במי שאינו בר הגדת עדות].! והשתא ניחא מאי דאקשינן לשיטת רש"י הלא משהעידו על הגניבה כבר היו פסולים בשעת הטביחה ואמאי חייבים ב'כאשר זמם' על הטביחה - שהואיל ויסוד הפטור הוא משום שאינם בני הגדה, הרי כאן למעשה בני הגדה הם בשעת הטביחה, שהרי היתה להם האפשרות או לחזור מעדות-השקר של הגניבה שנאמרה בתוך כדי דיבור, הלכך שפיר היו בכלל 'כאשר זמם' באותה שעה מפני האפשרות המעשית של ההגדה. [וע' פנ"י שתירץ בקצרה שמתחייבים על הטביחה מפני שיכולים לחזור בהם בתוכ"ד. אכן אילו הפסול נובע בגלל חסרון בשם 'עד' או ב'גמר דין' לא א"ש, דסו"ס אגלאי מלתא שפסולים היו באותה שעה ואין כאן 'עד' ולא 'גמ"ד', אך אם החסרון משום היותם בר הגדה, הכא בפועל באותה שעה אכתי בני הגדה היו].!

ובאופן פשוט יותר יש מקום לתרץ שכשם שכל עד זומם נפסל בשעת עדותו ולא חסר ב'והוא עד' וב'גמר דין', משום דבהכי חייביה רחמנא כאמור, א"כ הכא נמי כיון שעדות הטביחה היתה בתוכ"ד לעדות הגניבה, דנים אותם לענין זה כעדות אחת וחשיבא חדא זממה, והרי חייביה רחמנא בהך זממה.

ד) ועתה נבוא לשיטת שיטת התוס' ותור"פ ומחנ"א ונתיה"מ, שעדות הגניבה פסולה משום עדות שבטלה מקצתה. וקשיא א"כ מדוע תליא באביי ורבא. ורבנו פרץ תירץ שרק לאביי הביטול והפיסול הוא למפרע הלכך אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, אבל לרבא הביטול והפיסול הוא מכאן ולהבא ולא אמרינן עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה. וצ"ב, הלא ודאי העדות בטלה לדברי הכל למפרע, ורק החידוש להאמין לאחרונים לפסול העדים הראשונים לא נתחדש לרבא אלא מכאן ולהבא.

1 אולי י"ל טעם נוסף, לפמש"כ האחרונים (מנ"ח לו, אבי עזרי סנהדרין כ"א) שעדים פסולים לא עברו בלאו דלא תענה' הרי כיון שהוברר שהיו פסולים משעת הגניבה, לא עברו באזהרת 'לא תענה' בעדות הטביחה הלכך לא נענשים ב'כאשר זמם'. וצ"ע.

2 יל"ע בטעם זה, דסו"ס אינם בני זממה הם, שהרי אילו היו חוזרים מהגניבה, לא היו מחייבים דו"ה בעדות הטביחה, נמצא שזממת הטביחה אינה אפשרית בלתי עדות הגניבה הקודמת. וי"ל.

כנגד כל אחד - מצטרפים, ותמה על כך בסברא, הלא אנו יודעים שאחד ודאי שקרן.

ובבאור סברת חכמי בריסק מצינו כמה מהלכים; החת"ס (י"ד יא), וכן כיוונו הגרש"ר (במכות אות לד) והמנחת-שלמה (פב), רצו לפרש עפי"ד התומים (פז סק"ז) שאדם שעבר עבירה לא נפסל לעדות כל שלא נודע פסולו לבית דין ופסלוהו, ואף כלפי שמיא כשר הוא להעיד כל שלא נפסק עליו פסול בארץ. וחיליה מהסוגיא בסנהדרין (ט) שהאומר פלוני רבעני לרצוני, אמר רבא אין אדם משים עצמו רשע הלכך אינו נאמן לפסול עצמו אלא פלגינן דיבורא ונאמן להרוג את הרובע. וקשה הלא מיירי שיש עמו עד נוסף המעיד גם כן עליו שלרצוני נרבע, והלא לדבריו העד שעמו רשע הוא ואיך מצטרף עמו - ועל כרחך לומר שאף אם אמת שנרבע לרצוני לא נפסל לעדות כיון שלא נודע פסולו לב"ד בעדים [וכן כיוונו החת"ס (שם) והאו"ש (עדות יב) מדנפשייהו]^ח. ובחדושי הרי"ם (לא) ובאמרי בינה (עדות מ) חלקו על דברי התומים, שהרי לאביי עד זומם למפרע הוא נפסל הגם שבאותה שעה לא נודע פסולו. אך כבר דחו האחרונים ראייה זו (הגרש"ר והגרשו"א שם ובקה"י סנהדרין ז) דודאי לאחר שנודע פסולו נפסל למפרע משעת העבירה. עוד הקשו הרי"ם והאמ"ב מדאמרינן בשבועות (ל) שהיודע בחברו שהוא גזלן אסור לו להצטרף עמו לעדות - ומשמע שאף שגזלנותו אינה ידועה אלא הוא בלבד יודע ממנה אסור, והלא להתומים סו"ס כשר הוא^ט. אכן החת"ס כתב שבודאי הכוונה שיודע בו שנפסל בב"ד אחר.

וכתבו החת"ס הגרש"ר והגרשו"א שזו היא סברת חכמי בריסק, שהואיל ולא נודעה הכחשת אחד מהעדים בב"ד, הגם שודאי שיקר לא נפסל לעדות ושפיר מצטרפים לעדות אחרת. אך קשה (וכ"ה בקצרה בדברי יחזקאל בהשמטות לסי' כז) הלא אף לרב הונא שכל כת כשרה לעדות אחרת ולא נפסק בב"ד על שום אחת מהם לפסלה, אעפ"כ אין אחד מכאן ואחד מכאן מצטרפים. הרי שגם כשלא נקבע פסול העד עפ"י שני עדים, כל שידוע לב"ד שיש כאן עדות שקר - העדות פסולה, וה"נ בשני עדים המכחישים זה את זה. וכן קשה מרב חסדא הפוסל את שתי הכתות לעדויות אחרות הגם שלא נודע פסולם ע"י שני עדים [ובשלמא על התומים גופיה לא קשה, די"ל דבאיכא 'ממה נפשך' לפסול חשיב כנודע פסוליהו, אבל לפי"ד האחרונים שכל שלא נקבע פסולים בב"ד הרי הם כשרים, קשה משני כתי עדים המכחישים זא"ז שגם כן לא נקבע פסולם].

^ח אך כבר הרגיש שמהגמ' אין ראייה מוכרחת, דאפשר שאותו פלוני לא יודע אם היה לרצוני או לאונסו, וכמוש"כ רב"ן. והרי לפי"ז אדרבה, מדרב יוסף שאמר לדברין רשע אתה - מבואר לכאורה דלא כהתומים דהא לא נודע פסולו אלא עפ"י עצמו. ולהתומים נצטרך לומר דלרב יוסף אדם משים עצמו רשע ומיירי שהאחר שעמו אומר ג"כ לרצוני (כמו שתפס התומים עצמו דבהכי מיירי), והרי איכא שני עדים לפסלו. [ומסתבר שאף אם לא ננקט בהתומים להכשיר עד רשע שלא נודעה רשעתו, אך לא ידך גיסא תליא, מי שנפסל עפ"י ב"ד וידוע בעצמו שכשר הוא - פסול הוא לעדות קדושין אף כלפי שמיא, שהרי למעשה אין עדותו עדות. ולפי"ז מי שנפסל לעדות וקידש את האשה ע"מ שהוא כשר לעדות - אינה מקודשת, שהרי אפילו הרהר תשובה בלבו, כל שלא נודעה תשובתו לא הוכשר לעדות].

^ט י"ל להתומים דמיירי באופן שלא ראה זה את העד השני שראה המעשה [כגון בד"מ שעדות המיוחדת כשרה] והרי עליו לחוש שמא חברו מעיד בשקר שהרי הוא רשע דחמס, ואסור להצטרף עמו הגם שיודע באמיתות המעשה [אלא שמהרש"א בח"א כתב להכשיר באופן זה כיון שהמעשה אמת, והעמיד הגמרא באופן מסוים. ועש"ך רס"ד וקוב"ש ב"ב אות תקפד].

^י י"ל שכל שיודעים בו שני אנשים שהוא רשע - פסול לעדות הגם שלא נפסק כן בב"ד, שהרי הרשות לסמוך על שני עדים אף שאינם מעידים בב"ד (עי' בימות פז); וחשיב שנודע פסולו. הלכך אף בתר"ת דליכא פסק ב"ד סו"ס יש לפינוי שנים המעידים שרשעים הם, משא"כ בעד כנגד עד שאין שם ידיעת עדים כלל.

ובשו"ת ר' אליעזר גורדון (ג) פירש טעמייהו דחכמי בריסק, דכי היכי דאמרינן (בסנהדרין עט וברש"י) שאין גומרים דינו של רוצח שנתערב בין רוצחים אחרים, דחשיב כשלא בפניו כיון שאין ידוע מי הוא, הכי נמי הגם דידעינן דחד מינייהו שקרן, אי אפשר לגמור דינו של כל אחד מהם כיון שאין ניכר מי הוא. אכן הגרשו"א (במנח"ש שם) דחה דלא דמי לרוצח שהיה ידוע בשעת הרציחה ורק בגמר דין אינו ידוע מי הוא דא"א לגמור דינו, משא"כ אם ראיית הדבר מעיקרא היתה על מצב מסופק, אין חסרון בגמר הדין, דהגמ"ד מתייחס על כל מה שהיה ידוע מלכתחילה, וחשיב כראיית דבר מסופק דשפיר פסקינן עפ"י ראייה זו. ואם כן הלא ב"ד רואים לפנייהם שאחד מהעדים ודאי פסול וחל עליה פסול מספק. ועוד דחה מצדדים נוספים.

ונראה לפרש סברת חכמי בריסק באופן אחר, דהנה בבהגר"א שם כתב שאינו יודע ספקם, שהרי בשבועות (מח.) מפורש שלרב חסדא שכל כת מהמוכחשים פסולה לשאר עדויות הכי נמי בהכחשת עד כנגד עד - פסול כל אחד מהם לשאר עדויות. הרי מפורש שלר"ח חד כנגד חד הוי כתרי ותרי לפסול לשאר עדויות, וא"כ הכא נמי צריך להיות הדין לרב הונא באופן של צירוף מכאן ומכאן, שהרי באופן זה לא פליג על רב חסדא. וכן הקשה התומים.

אך נראה לפרש בדעת חכמי בריסק שלא אמרו בגמרא אלא לרב חסדא, דהנה בטעמא דרב חסדא דלא מוקמינן סהדי אחזקתייהו להכשירן לעדויות אחרות, יש מהראשונים שנראה בלשונם משום דאיכא תרתי דסתרי אם נעמיד שתי הכתות בכשרות. אך הקשו על כך האחרונים מדינא דשני שבילין שמטהרים את שניהם על ידי החזקה מאחר והם נידונים נפרדים. ויש מתרצים דלר"ח חשבינן להו כבאו לישראל בבת אחת דהוי כתרתי דסתרי. ובקצוה"ח (לד סק"ו. וכן בש"ש דב) דן לפרש דחשיב כספק בתערובת של ארבעה עדים ששנים מהם פסולים. והרשב"ם (ב"ב שם) פירש דחזקה לא מהניא להוציא ממון. והגרא"ו נתקשה בבאור דבריו. אכן הריטב"א (בשבועות מז) דייק מלשון 'בהדי סהדי שקרי למה לי' שפסול זה שאמר רב חסדא אינו אלא מדרבנן, שיש לנו לבער עדות שקר מהעולם ואין לנו להתעסק עם השקרנים^ט.

ונראה לומר בשיטת הרמב"ם וחכמי בריסק שאף אם דינא דרב חסדא הוא מדאורייתא, מכל מקום יסוד הדין אינו משום חלות פסול בעדים אלא דין אחר הוא, כי לעולם גם ר"ח מודה בעצם לטענת רב הונא שיש להעמידם על חזקת כשרות [ויש לבאר עומק דברי רב הונא, שאף כי עד מוכחש פסולו משום חשש משקר, אין זה חשש שקר בעלמא מצדנו, אלא ודאי פסול הגוף הוא מגזרת הכתוב ד'אל תשת רשע עד', רק שיסוד הפסול הוא 'פסול שקרן' דהנו חשוד לשקר (וכמוש"כ בקה"י סנהדרין טו והגרש"ר במכות סק"ד), וא"כ כשהדין אומר להעמידו על חזקת כשרות שוב אין פוסלים אותו כלל מטעם חששות בעלמא].

יא וכיון לדבריו בחו"ב ב"ב ככו, יעו"ש בהרחבה בכללות הענין.

ותירץ המחנ"א [כתלמיד הרשב"א] שלא נפסלו אלא לאחר כדי דיבור. וחזר והקשה מהמבואר בב"ק דעדות הגניבה בטלה, ותירץ דדוקא בהזמה אמרינן בטלה מקצתה בטלה כולה משא"כ בהכחשה. ותמהו האחרונים מהסוגיא בב"ב דאף בהכחשה אמרינן לרב חסדא דבטלה עדות אבהתא, והרי במקום דאיכא ממז"ל מודה רב הונא לרב חסדא. אך לפי האמור אין הדבר כן, אלא דוקא לרב חסדא הוא דאמרינן שבטלה העדות כולה, דלר"ח איכא 'פסול' בעדות משום שיש בה חשש שקר, על כן נפסלה העדות כולה מדין עדות שבטלה מקצתה, משא"כ לרב הונא דבהכחשה ליכא 'פסול' בעדות ורק דלא נתקבלה ועל כן אין לדון בזה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ורק לר"ח דאיכא פסול בעדות כשיש בה חשש שקר, שייך למימר עדות שבטלה מקצתה. וכהבחנת הגרש"ק בהזמה בין אביי לרבא, דלאביי חלה 'פסולות' בעדות למפרע ולרבא - לענין עדויות אחרות - אין בה חלות פסול אלא שאין העדות מתקבלת, ה"נ נימא בהכחשה, שרק לרב חסדא חל פסול בעדות משום 'בהדי סהדי שקרי ל"ל', משא"כ לרב הונא אף כי מודה שאין לקבל עדות מצורפת משתי הכתות, זהו דוקא בדאיכא פסול בגברא וממילא הוא רק לענין עדויות שלאחר כדי דיבור שכבר נפסל הגברא, אבל העדויות שבתוכ"ד לא נפסלו, שהרי הגברא לא נפסל אלא לאחר כדי דיבור ולר"ה ליכא נמי חלות פסול בגוף העדות אלא שלא נתקבלה, ותו לא אמרינן בה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה, ושפיר ס"ל להרמב"ם ותלמידי הרשב"א דלפי מה דקיי"ל כרב הונא אף בהכחשת עד כנגד עד לא בטלה עדותן לענין האשת - איש אעפ"י שהכחישו זא"ז בגירושין, שאף אם יסבור הרמב"ם - דלא כחכמי בריסק - שלעדויות אחרות אין לצרפן, זהו דוקא לעדויות שלאחר כדי דיבור שכבר נפסל הגברא אבל בעדות הא"א שבתוך כדי דיבור דאכתי לא נפסל הגברא - תו ליכא לדון עדות שבטלה מקצתה, דלהלכה דקיי"ל כרב הונא הוי רק עדות שלא נתקבלה.²¹

²¹ אך עדיין גוף דברי המחנ"א צ"ע כנ"ל בהערה. ושמה י"ל בדרך אחרת, דהנה במה שהצריכה תורה שני עדים יש לפרש משום שאף אם עד אחד מהם שקר מותר לנו לסמוך שאין שנים משקרים, וגזרה תורה להסתמך על משקל ראייה זה שאחד מתוך שנים דובר אמת, וא"כ כאשר חשש השקר של אחד מהעדים בנוי רק על כך שאני מקבל כאמת את דברי העד השני בעדות זו, הרי עדיין בין שניהם נשאר אותו משקל ראייה שיש בכל שני עדים. אך כ"ז כשההכחשה ביניהם היא באותה עדות גופא וכגון בנתגרשה ולא נתגרשה שהחלשת נאמנות האחד נובעת רק מכח חיזוק האחר, אבל שנים שהכחישו זא"ז ועתה באים שניהם יחד להעיד עדות אחרת, אין משקל הראייה כשני עדים דעלמא שהרי אחד מהם ודאי שיקר [ולו יהא שהשני אמר אמת], ויתכן שחברו משקר בעדות זו. וכ"ל לרב הונא, אבל ר"ח סובר דבהדי סהדי שקרי ל"ל, כלומר אין להכשיר שום עדות של עד ששיקר [גם אם שקר מחזק את אמיתות חברו], הלכך לדידיה אף באותה עדות פסילין לגמרי, כגון בעדות אבהתא.

וא"כ עד כמה שאנו דנים על כשרות העד ופסולות - מודה רב חסדא דמוקמינן אחזקתו, אלא סובר שיש דין נוסף בעדות גופה, שהואיל וסו"ס יש לנו חשש שקר בעדות שהרי הם עדים מוכחשים, א"כ לאו עדות היא, שכל עדות שאינה ברורה בודאות אינה עדות, שהרי מהותה של העדות היא הבירור הודאי, וכל שיש בה חשש שקר [אף בלא חלות פסול דעד שקרן] לאו עדות היא. וזהו פשר הלשון 'בהדי סהדי שקרי ל"ל' - כלומר כיון שיש לנו חשש שקר בעדותם, אף כי העדים עצמם לא נפסלו - אין זו עדות לדידן.

ואם כן הרי מיושבת קושית התומים והגר"א על חכמי בריסק מהסוגיא בשבועות, שדוקא לרב חסדא אמרו בגמרא שעד כנגד עד אינם מצטרפים, כי אמנם אין כאן שני עדים לפסול העד אבל סו"ס חשש משקר ודאי איכא, משא"כ לרב הונא דלית ליה הך דינא כלל, ולדבריו הכל תלוי בחלות שם פסול שעל העד, א"כ רק בתרי ותרי סבירא ליה שאין צירוף לשתי הכתות, דהא ודאי איכא קמן עד שקרן עפ"י שני עדים, משא"כ בעד כנגד עד שאינו מוכחש עפ"י שני עדים להכחישו ליכא חלות פסול אגברא, שאין לפסול אדם אלא על פי שני עדים, הלכך שפיר י"ל שמצטרפים.²²

ומעתה שפיר נתקיים מהלך הגרש"ק הנ"ל (בסי' נד) ולא קשיא מה שהקשה לנפשיה (נג) מהסוגיא דב"ב, אמאי עדות אבהתא תלויה ברב הונא ורב חסדא, דשפיר תלוי הדבר בפלוגתייהו, דדוקא לר"ח עדות מוכחשת חשיבא עדות 'שנפסלה' ודנים בה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה כיון שיש לנו חשש שקר בעדות הלכך בטלה העדות, אבל לר"ה לא חשיבא עדות שנפלה אלא רק עדות שלא נתקבלה, הלכך אין דנים בה עדות שבטלה מקצתה בטלה כולה.

ו ומעתה תתישב שיטת הרמב"ם הנ"ל שבעד אומר נתגרשה ועד אומר לא נתגרשה מצטרפים שניהם לעדות אשת איש, באופן שאין הכרח לומר דס"ל כסברת חכמי בריסק [כמו שתפס התומים הנ"ל], די"ל שפירש הרמב"ם שורש מחלוקת רב הונא ורב חסדא כנ"ל, דלרב חסדא סגי בחשש שקר במציאות לפסול העדות, ורב הונא לית ליה הך סברא אלא כל דליכא חלות פסול על העדים - עדותן עדות, והלכתא כוותיה. ובה תתורץ שיטת הרמב"ם, דהנה הקשה הרמב"ן הלא נפסלו העדים בשעת העדות,

²² ואת"ס סו"ס אחד מהם ודאי שקרן, י"ל דכל דלא נפסל אנו דוחקים להעמידו בטועה (ע' חו"ב).